

**Зауваження і пропозиції
до проекту закону «Про внесення змін до Цивільного кодексу України
щодо захисту прав дітей при тимчасовому виїзді за межі України»
(№ 9480 від 11.07.2023)**

1. У частині збільшення віку виїзду дитини за кордон без супроводу батьків (усиновлювачів), опікуна, піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів та у супроводі одного з них або іншої уповноваженої ними особи

Метою змін, як зазначено в законопроекті, є захист прав дітей, які виїжджають за межі України, у тому числі дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Водночас запропоновані зміни до ст. 313 Цивільного кодексу України обмежать право на перетин кордону у обставинах підвищеної небезпеки на території України. Також ініційовані зміни в частині підвищення вікового цензу до 18 років по суті не сприятимуть захисту прав дітей за межами України, а лише призведуть до звуження їхнього права на свободу пересування порівняно з поточною можливістю.

Згідно із законопроектом діти до 18 років зможуть перетинати кордон:

- у супроводі одного з батьків і за згодою іншого;
- у супроводі довіреної особи;
- якщо йдеться про дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, – з дозволу органу опіки та піклування.

Втім це ніяк не забезпечує надалі супровід дітей у країні призначення, адже батьки або довірені особи можуть вільно перетнути кордон, повернувшись до України. Як наслідок, підлітки та студентська молодь до 18 років будуть обмежені у праві перетнути кордон самостійно, проте їх супровід надалі за кордоном не забезпечується пропонованими змінами.

Зазначимо, що зміни у цій статті стосуються обмеження права підлітків на перетин кордону, необхідність чого ініціатор законопроекту обґрунтовує захистом прав дитини, яка перебуває за кордоном без супроводу батьків чи законного представника. Проте перетин кордону не є тим самим, що перебування за межами України. Зокрема, в умовах воєнного стану чимало підлітків можуть виїхати до іншої країни, де перебувають їхні родичі. Внесення змін до ст. 313 ЦК України ускладнить процес виїзду таким особам.

Крім цього, 16 та 17 років – середній вік вступу у вищі навчальні заклади, тобто прийняття запропонованих змін призведе до обмеження можливості дитини реалізувати право на отримання освіти, зокрема за кордоном.

Право на освіту гарантується особі міжнародними стандартами та вітчизняним законодавством. Так, згідно зі ст. 26 Загальної декларації прав людини кожен має

право на освіту. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей. Право дитини на освіту визнається за змістом ст. 28 Конвенції ООН про права дитини, причому держави-учасниці заохочують і розвивають міжнародне співробітництво з питань, що стосуються освіти. Спрямуванням освіти згідно зі ст. 29 Конвенції є розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі. Відповідно до статті 2 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод нікому не може бути відмовлено у праві на освіту.

Статтею 33 Конституції України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Закон України “Про охорону дитинства” визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров’я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини.

Варто відзначити щодо використаного у пояснювальній записці до законопроекту посилання на законодавство Італії та Польщі. Обґрунтовуючи таким зміни, вказано про наявність проблеми перебування дітей без нагляду всередині країни, а не про перетин неповнолітніми особами кордону. Твердження у пояснювальній записці до законопроекту про те, що тисячі дітей із шістнадцяти до вісімнадцяти років опинилися за межами України без супроводу батьків або інших законних представників дитини, не підкріплене жодними доказами та офіційною статистикою.

Таким чином, вважаємо, що запропоновані зміни не сприятимуть посиленню захисту прав дітей, які виїжджають за межі України, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Прийняття проекту Закону у частині внесення змін до статті 313 Цивільного кодексу України призведе до необґрунтованого обмеження права на свободу пересування для підлітків 16 – 17 років в умовах воєнного стану в Україні.

2. У частині розширення кола законних представників неповнолітніх осіб

Щодо внесення змін до ст. 242 Цивільного кодексу України не заперечуємо. Прийняття ініційованих змін із конкретизацією кола законних представників малолітніх і неповнолітніх осіб сприятиме посиленню захисту прав дітей, які

виїжджають за межі України, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зауваження та пропозиції підготовлено Комітетом НААУ з питань сімейного права.